

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ім. ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

На правах рукопису

МАКАРЕВИЧ ОЛЕКСАНДР ПЛАТОНОВИЧ

**СТИЛЬ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ
У МІЖСОБИСТІСНИХ КОНФЛІКТАХ**

19.00.01.— Загальна психологія,
історія психології

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук

Київ 1993

00753811 (P)

Дисертаційна рукопис.

AB 35.124

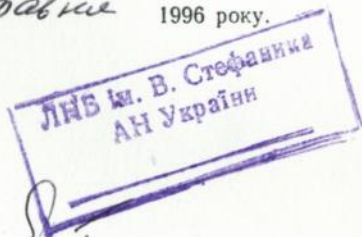
Робота виконана в Київському університеті ім. Тараса Шевченка.

Наукові керівники	— кандидат філософських наук, доцент М. Н. КОРНЄВ
	— кандидат філософських наук, доцент О. І. МІРОШНІЧЕНКО
Офіційні опоненти	— доктор психологічних наук, Т. М. ТИТАРЕНКО
	— кандидат педагогічних наук, Е. А. АФОНІН
Провідна організація	— Академія служби національної безпеки України

Захист відбудеться «26» червня 1996 р. о 10 год. на засіданні спеціалізованої ради Д.01.01.36 в Київському університеті ім. Тараса Шевченка за адресою: 252017, Київ, вул. Володимирська, 60.

З дисертацією можна ознайомитись в бібліотеці Київського університету ім. Тараса Шевченка.

Автореферат розісланий «26, травня» 1996 року.

Вчений секретар
спеціалізованої ради,
кандидат психологічних наук

Т. С. КИРИЛЕНКО

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Необхідність всебічного вивчення і аналізу конфліктів, які мають місце у військових підрозділах викликана тим, що за умов створення збройних Сил незалежної України вміння вирішувати конфлікти й керувати ними буде сприяти поліпшенню морально-психологічного клімату підрозділів та зміцненню військової дисципліни. Знаючи психологічні особливості стилю індивідуальної поведінки військовослужбовців у міжособистісних конфліктах ми матимемо змогу прогнозувати їх розвиток та подолання. Знання головних чинників конфліктної поведінки є головною умовою створення загальної моделі подолання конфлікту.

Проблема поведінки особистості у конфлікті розглядалась К.Леонгардом, Е.Берном, К. Томасом, Р.Кілменом, О.О.Єршовим, Д.Г. Скотт та іншими, що дало змогу прослідкувати динаміку дій опонентів з точки зору визначення їх акцентуйованих рис особистості і типів темпераменту, одного з трьох станів: дорослого, батька чи дитини, застосування загальноновизнаних стилів поведінки і т.ін.

Проблемою конфліктних стосунків у військових підрозділах займались А.В.Барабанщиков, В.А.Давидов, А.І.Броневицький, В.І.Ядовик, В.П.Подольак, Е.П. Утлік та інші. Загалом ця література друкувалась у 70-80х роках, і викладені в ній положення були суто теоретичні й характеризували тільки деякі сторони противоборства, але не закономірності. Соціологічні та соціально-психологічні проблеми конфліктних стосунків у сучасних Збройних Силах нашли відображення у книзі Е.А. Афоніна "Збройні Сили України: соціальні та соціально-психологічні проблеми становлення".

Разом з тим проблема стилю індивідуальної поведінки військовослужбовців у міжособистісних конфліктах висвітлена у науковій літературі недостатньо. Поза увагою дослідників залишився аспект вирішення конфліктів з урахуванням типологічних особливостей індивідів. Недостатньо розроблені модель подолання конфліктів та вплив наслідків конфлікту на психічний стан особистості.

Актуальність проблеми зумовила вибір теми дослідження: "Стиль індивідуальної поведінки військовослужбовців у міжособистісних конфліктах".

Об'єктом дослідження стали психологічні особливості стилю ін-

індивідуальної поведінки військовослужбовців у міжособистісних конфліктах.

Предмет дослідження: вплив індивідуально-психологічних якостей людини на стиль поведінки у міжособистісному конфлікті.

Мета дослідження: полягає в експериментальному вивченні впливу індивідуально-психологічних якостей особистості на формування та корекцію власного стилю поведінки у міжособистісних конфліктах та пошуку оптимальних шляхів виходу з нього.

Гіпотеза дослідження: Оптимальний стиль поведінки особистості у міжособистісних конфліктах обумовлюється індивідуально-психологічними якостями людини та характером взаємодії з оточуючим середовищем.

Вирішальною умовою подолання конфліктів є власні настанови особистості на їх розв'язання у відповідності до індивідуально-психологічних особливостей людини.

Відповідно до висунутої мети та гіпотези дослідження визначені завдання дослідження:

1. Висвітлити стан розробки проблеми стилю індивідуальної поведінки особистості у конфліктах, та впливу на нього суб'єктивних і об'єктивних характеристик, чинників перебігу конфліктних подій.

2. Визначити психологічні особливості стилю індивідуальної поведінки військовослужбовців у конфліктах.

3. Охарактеризувати специфічність перебігу конфліктних подій у військовому середовищі.

4. Розкрити шляхи формування стилю індивідуальної поведінки особистості у конфлікті при взаємодії з оточуючим середовищем.

5. Розробити загальну модель подолання міжособистісних конфліктів.

Методологічну основу дослідження склали роботи вчених: Г.М. Андреевої, R. Aubert, Е.А. Афоніна, О.О. Бодалева, А.В. Барабаншикова, А.Г. Броневіцького, Ф.М. Бородкіна, М.І. Бобнева, В.В. Бойко, Е. Берна, W. Bühler, А.Н. Волкова, А.Д. Глоточкіна, Н.В. Гришиної, С.Д. Горбова, J. Galtung, В.П. Давидова, С.В. Дворак, О.А. Донченко, О.О. Єршова, G. Simmel, О.Г. Ковальова, К. Леонгарда, І.Д. Ладанова, А.Я. Лукьяна, Є. Мелібруди, С. Mc Cleland, М.М. Обозова, А.М. Омарова, A. Rapoport, М.А. Роберт, Н.І. Рейнвальд, В.П. Симонова, Д.Г. Скотт, Л.Н. Собчик, Л.В. Сохань, Т.М. Титаренко, Є.П. Утліка, Н.Ф. Феденка, В.В. Шеляги, В.М. Шефеля та інших.

Для розв'язання накреслених завдань і перевірки гіпотези були використані такі методи дослідження: діагностичні/психологічне тестування, анкетування, індивідуальні бесіди, аналіз конфліктних ситуацій серед військовослужбовців /стилю індивідуальної поведінки/; обсервативні /довільне та мимовільне спостереження/; прогностичні /експертна оцінка, моделювання, психологічний експеримент /констатуючий/. Статистичні дані обчислювались за допомогою факторної оцінки, проводився розрахунок рангової кореляції Спірмена / χ_s /. Для діагностики стилю індивідуальної поведінки особистості у міжособистісному конфлікті застосовувались: модифікаційний варіант інтерперсональної діагностики міжособистісних взаємовідносин Т.Лірі /Л.М.Собчик/, тест Леонгарда-Шмішека, семантичного диференціалу Ч.Осгуда, короткого варіанта теста М.Люшера/ за В.В.Джосом/, анкетування.

Різними видами дослідницько-експериментальної роботи було охоплено 330 курсантів Севастопольського вищого військово-морського училища ім.П.С.Нахімова і Чорноморського вищого військово-морського інженерного училища; віком від 17 до 23 років.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в дисертації вперше розглядається стиль індивідуальної поведінки особистості за умов власного ставлення опонентів до об'єкту конфлікту, цілям і завданням, що вирішуються у ньому, в тому, що визначається типологія особистості як основа формування певної настанови на оптимальне розв'язання конфліктів.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що в ньому визначаються психологічні особливості прояву індивідуальної поведінки у конфлікті; визначається сутність та зміст процесу подолання конфліктів; визначаються психічні стани колишніх опонентів у постконфліктній ситуації; розширюється уява про феномен управління, як додаткового методу вірогідного вирішення конфлікту.

Практична цінність дослідження полягає в тому, що визначені психологічні особливості стилю індивідуальної поведінки військовослужбовців у міжособистісних конфліктах, визначені власні настанови опонентів, щодо подолання конфліктів виникаючих у військовому середовищі. Результати дослідження можуть бути використані у практиці психо-корекційної та виховної роботи з особовим складом Збройних Сил України.

На захист виносяться такі основні положення:

I. Головною умовою формування оптимального стилю індивідуальної поведінки особистості у конфлікті виступає її типологія.

2. Ефективність вирішення міжособистісних конфліктів буде залежати від настанов особистості, психічного стану та умов їх оптимальної реалізації.

Впровадження результатів в практику. Результати дослідження використовувались в роботі групи професійного добору Чорноморського ВВМУ ім. П. С. Нахімова і Севастопольського ВВМУ в комплектуванні військових підрозділів за чинником міжособистісної сумісності, в сеансах ідеомоторного тренування, психологічного тренінгу, для вирішення конфліктів між військовослужбовцями, а також матеріали дисертації застосовувались при читанні лекцій з психології на кафедрі гуманітарної підготовки і державного права Севастопольського військово-морського інституту.

Апробація роботи: Результати дослідження доповідались на міжнародній науково-практичній конференції, що проходила з 19 до 23 жовтня 1993 року в Чернівцях за темою " Природа, феноменологія та динаміка конфліктів у сучасному світі", на першій науково-практичній конференції слухачів Київського військового гуманітарного інституту з психологічних проблем конфліктів у військових підрозділах /лютий 1995/, на міжнародній науково-практичній конференції з проблем конфліктології у сучасному світі /травень 1995 р./, на II з'їзді психологів України / вересень 1996 р./.

Робота пройшла апробацію на кафедрі соціальної психології Київського університету ім. Тараса Шевченка, на кафедрі гуманітарної підготовки та державного права Севастопольського військово-морського інституту, на кафедрі соціальної та військової психології Київського військового гуманітарного інституту.

В ході дослідження підготовлено 4 публікації і три доповіді з комплексної науково-дослідницької роботи, що проводилась в масштабі науково-практичних конференцій.

Структура і обсяг дисертації. Робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку літератури, що нараховує 182 найменування, додатку, викладена на 189 сторінках машинописного тексту, містить 9 таблиць, 17 малюнків, 1 діаграма.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтована актуальність проблеми; визначені об'єкт, предмет, гіпотеза, мета і завдання дослідження; дана характеристика теоретичних основ і методів дослідження; розкриті наукова новизна, теоретичне значення і практична цінність роботи; виділені положення, що виносяться на захист, вказується сфера

апробації результатів дослідження.

У першому розділі - "Теоретико-методологічні основи дослідження конфліктів" - здійснено теоретичний аналіз проблеми дисертації шляхом ретроспективного аналізу її стану у науковій літературі; визначаються особливості стилю поведінки людини; розглядаються і характеризуються суб"ективні і об"ективні чинники конфліктів; визначається специфічність міжособистісних конфліктів у військовому колективі.

Проблема конфлікту в психології бере свій початок ще з 30-х років цього століття, з праць видатного вченого, автора "теорії поля" - Курта Левіна. І що в цьому було характерного, що сам конфлікт розглядався через механізми його утворення, протікання, вирішення або загасання. В той час не було чіткого поділу між соціологією і психологією конфлікту, оскільки кожний представник того чи іншого напрямку розглядав конфлікт зі своєї точки зору.

У самому широкому розумінні - конфлікт визначається як зіткнення, протиставлення мінімум двох взаємовиключних сил, тенденцій, радикальна форма протиріч, що загострилися.

Сам термін конфлікт, розглядається у психології з багатьох сторін. З однієї, під кутом зору подолання перешкод заважаючих досягненню позитивних результатів спільної діяльності.

2. з другої - це вид спілкування, підґрунтям якого виступають різні протиріччя. 3. з третьої - це емоційне переживання перепетій конфліктної боротьби.

Інші автори / Е.Гіддесон, А.П.Кайдалов, В.Г.Козаков, К.К. Платонов, Є.І. Суїменко/ наполягають на визначенні конфлікту як зіткнення поглядів, інтересів, настанов особистості й передбачають при цьому боротьбу як засіб розв'язання конфліктів.

Класифікаційними критеріями конфліктів стали: вид, тип, об'єм, тривалість, ступінь, витоки, зміст, значущість, тип вирішення, форма прояву, тип структури взаємовідносин, ступінь впливу на колектив, психологічний ефект, спрямованість, наслідки, емоційний вплив на учасників, термін протікання, форма прояву, джерело впливу.

Для пізнання динаміки конфлікту О.Єршов, визнає необхідною умовою механізми спілкування, в яких реалізується конфлікт, процеси актуалізації потреб, ступінь задоволення їх, причин розрізненності й узгодженості між людьми, зміни психологічного стану, можливі передумови виникнення й шляхи вирішення конфліктів.

Одним з важливих елементів конфлікту, його складовою виступають причини, які характеризують суб"ективність і об"ективність початку протистояння. Об"ективні причини можуть виступати як: - матеріально-технічні; господарсько-політичні; господарсько-організаційні; соціально-професійні; соціально-демографічні; а суб"ективні у вигляді психологічних /деформацією особистості і її обмеженістю; відхиленням від норми; патологією психіки, її інвертністю; поведінкою; психічним дискомфортом; неадекватністю сприйняття й розуміння конфліктних ситуацій, іншої людини, мотивів її поведінки і т.ін./.

Враховуючи причини виникнення міжособистісних конфліктів "пропустивши" об"ективне через внутрішнє сприйняття / суб"ективне/ людина здатна формувати певні думки, настанови і реалізовувати їх у зовнішній поведінці. Кожна людина визначає певний напрям своєї активності, який вк. зус. на наявність власного стилю поведінки у конфліктних і життєвих ситуацій.

Літературні джерела дають змогу визначити стиль особистості через його поведінку.

Своєрідність стилю поведінки індивіда залежить від характеру його стосунків з оточенням, від групових норм, ціннісних орієнтацій рольових приписів. /І.Томан, О.Г.Асмолов, Е.Берн/.

Таким чином, стиль - це поведінка особистості, яка формується за головним критерієм - типом особистості і включає в себе:

- потреби, мотиви і настанови людини / в межах можливо-го/;
- відповідальність, розуміння власного обов"язку, самооцінку і цілеспрямованість особистості;
- ієрархічне положення у соціумі, усвідомлення своєї значущості для нього;
- норми і ціннісні орієнтації як особистості, так і групи в якій він функціонує, їх поєднання і усвідомлення;
- правила поведінки, які декларуються спільністю де перебуває людина;
- сприйняття його дій і поведінки оточуючими і їх оцінка;
- суспільна думка, настрої і т. ін. / Л.В.Сохань, Н.Сарджвеладзе/.

Типологія особистості, яка визначається під впливом індивідуально-психологічних якостей людини на характер активності здатна формувати власний стиль поведінки. Перебуваючи у конф-

лікті кожна людина обирає притаманний їй стиль поведінки.

При розгляді індивідуальних дій особистості у конфлікті у вітчизняній та зарубіжній психології визначають п'ять загальноприйнятих стилів поведінки/ співпраці, конкуренції, компромісу, ухилення й пристосування/, в основу яких покладений метод Томаса-Кілмена. Він дозволяє створити для кожної людини свій стиль поведінки пов'язаний із джерелом конфлікту. /К.Томас, Р. Кілмен, Д.Г.Скотт. Р.М.Бородкін, Н.М. Коряк, Т.М. Титаренко, О.П.Донченко та ін./.

Дослідження показало, що при неможливості запобігти конфлікту, кожен з його опонентів веде себе не однаково, що суттєво може вказувати на вплив індивідуально-психологічних якостей на його стиль.

Загалом ці якості / у переважній більшості/ визначають і формують саме власний стиль поведінки особистості. Пропонована нами типологія налічує 16 типів особистостей головним критерієм створення якої став стан міжособистісних стосунків. Кожен тип характеризується поєднанням субдомінуючих і домінуючих сторін взаємовідносин.

Визначивши таким чином типологію особистостей, ми маємо змогу прогнозувати поведінку тієї чи іншої особи, яку оптимізують специфічність протікання конфліктів у у військових підрозділах.

Особливостями міжособистісних конфліктів, у військовому середовищі, суттєво впливаючих на стиль індивідуальної поведінки стали:

- виникнення конфліктів у позаслужбовий час/ в переважній більшості/;

- активні і невідкладні дії;

- можливість вирішення конфлікту із застосуванням зброї;

- суїцидальна поведінка, як засіб вирішення протиріч;

- створення підгруп та перерозподіл сфер впливу;

- перебіг подій конфлікту у замкнутому середовищі.

У другому розділі - "Дослідження стилю індивідуальної поведінки у міжособистісних конфліктах та шляхів їх подолання" - викладені організація, програма дослідження особливостей стилю індивідуальної поведінки військовослужбовців у міжособистісних конфліктах ;обґрунтована методика дослідження;

визначена і охарактеризована типологія особистостей, особливості їх власної поведінки у конфлікті; визначені настанови військовиків на подолання конфліктів, які дали змогу створити загальну модель подолання протисторств; визначені наслідки міжособистісних конфліктів для стану конфліктів, організації і його учасників; створена таблиця міжособистісної сумісності як чинника суттєво знижуючого конфліктність військових підрозділів.

Розглядаючи типологію особистості, яка враховувала психологічний стан міжособистісних стосунків, встановлений кореляційний зв'язок між субдомінантною тсетового показника кожного типу особистості та іншими тестовими показниками. Це дало змогу охарактеризувати типологію особистостей, зміст якої складає: назва, індивідуально-психологічна характеристика та стиль поведінки у конфлікті.

ВЛАДНО-ЛІДИРУЮЧИЙ

1. з активно-домінуючими рисами.

Займає відокремлену позицію в групі, недружелюбний, має гіперсоціальні настанови, діяльний, оптимістичний, гнучкий у самоствердженні, не бажає брати на себе відповідальність і т.ін.

З настанням конфлікту веде наступ досить агресивно, наполегливо відстоює власну точку зору, застосовує маневрування у діях та поряд з цим може й ухилитись від протисторства.

2. із залежно-співпрацюючими рисами.

Наполегливий в досягненні мети, має потребу в допомозі, не схильний до суперництва, досить емоційний у поведінці і т.ін. У конфлікті веде себе досить неординарно, тому що, з одного боку він схильний до наступальних дій, а з іншого до компромісу і пристосування.

НЕЗАЛЕЖНО-ДОМІНУЮЧИЙ

3. з активно-домінуючими рисами.

Має здібності організатора, наставника наполегливий в досягненні мети, скептичний некомфортний, хворобливо-образливий і т.ін. З настанням конфлікту одразу вступає в конкурентну боротьбу з елементами агресії, але при згасанні - здатний ухилитись від нього.

4. із залежно-співпрацюючими рисами.

Товариський, "якосердечний надобов"язковий пунктуальний, схильний до емоційного реагування у життєвих ситуаціях і т.ін.

На його думку, на початку конфлікту можна піти на компроміс чи ухилитись від протидії, а вже за умов її активізації намагається конкурувати із суперником.

ПРЯМОЛІНІЙНО-АГРЕСИВНИЙ.

5. з активно-домінуючими рисами.

Впевнений в собі, вміє бути гарним радником, незалежний суперничаючий, має реалістичні судження, не схильний до консерватизму і перепаду настрою і т.ін. Як і його попередник схильний з настанням конфлікту шукати компромісу чи ухилитись від зіткнень.

6. із залежно-співпрацюючими рисами.

Реалістичність мислення, скептицизм, вміння керувати, неконфортність, несхильність до пригніченого настрою і т.ін. Ця людина не досить визначена у власній поведінці, тому що бажає розпочати конфлікт з конкуренції, а при невдачах намагається ухилитись від прямих "ударів".

НЕДОВІРЛИВО-СКЕПТИЧНИЙ

7. з активно-домінуючими рисами.

Прямолінійний і впевнений у собі, швидко змінює настанови, здійснює стійкий вплив на оточуючих, досить емоційний у поведінці. На початку конфлікту прагне до компромісних дій, щоб взаємними поступками досягти позитивного результату, потім обирає співпрацю, при невдачах здатний конкурувати.

8. із залежно-співпрацюючими рисами.

Скромний, здатний брати на себе деякі обов'язки, не схильний до швидкого перебігу подій та зміни думок і т.ін. Схильний до конкуренції під час конфлікту, та очікує на помилку опонента і як підсумок намагається перевести конфлікт в русло співпраці.

ПОКІРЛИВО-СОРОМ'ЯЗЛИВИЙ

9. з активно-домінуючими рисами.

Незалежний, впевнений, безпосередній, але має потребу в допомозі і довірі з боку оточуючих, має трохи підвищену спалахливість, схильний до глибоких емоційних переживань і т.ін. З початком конфлікту, він вважає, що компроміс може вирішити конфлікт, а конкурентна боротьба вважається недоцільною.

10. із залежно-співпрацюючими рисами.

Розвинуте почуття відповідальності, потребує товариських відносин, невпевнений в собі, допомагає іншим, не схильний до

лідерства і т.ін. Пошук компромісу є визначальним стилем поведінки після застосування співпраці або ухилення і майже зовсім виключає конкурентну боротьбу.

ЗАЛЕЖНО-СЛУХНЯНИЙ

11. з активно-домінуючими рисами.

Впевнений в собі, має спрямовані прямолінійні дії, дотримується власних канонів, йому властиво незмінність настрою, гнучність самоствердження, педантизм і т.ін. Пошук компромісу може бути головним стилем поведінки, але згодом може перейти й у гостру конкурентну боротьбу.

12. із залежно-співпрацюючими рисами.

Скромний, сором"язливий, прагне до тісної співпраці, схильний до сильного емоційного переживання, не схильний до консерватизму і т.ін. На початку конфлікту докладє зусиль, щоб ухилитись, але коли це не можливо веде конкурентну боротьбу.

СПІВПРАЦЮЮЧИЙ-КОНВЕНЦІОНАЛЬНИЙ

13. з активно-домінуючими рисами.

Впевненість в собі, намагання радити іншим, наполегливість і неприхованість дій є характеристиками цього типу. Власне конфлікт починається з ухилення від розв"язання протиріч з подальшим наступом, але за певних умов компроміс дає бажані наслідки.

14. із залежно-співпрацюючими рисами.

Виявляє певний скептизм, невпевненість у собі, неполегливість у роботі, дотримується власних канонів і т.ін. Перші дії у конфлікті спрямовані на пошук співпраці з оточуючими і як протилежність цьому виявляється прагнення до ухилення від розв"язання проблеми.

ВІДПОВІДАЛЬНО-ВЕЛИКОДУШНИЙ

15. з активно-домінуючими рисами.

Вміє організувати людей, цілеспрямований у діях, має глибоке сприйняття різних подій, шукає значущих особистостей і т.ін. Поведінка у конфлікті не досить послідовна тому, що наступальні дії перемежуються із бажанням пристосуватись до поведінки свого суперника.

16. із залежно-співпрацюючими рисами.

Прагне до дружніх стосунків з оточуючими, вміє керувати, намагається зайняти лідируючу позицію, гнучких у стосунках і т.ін. За стилем поведінки має на меті ухилитись або пристосуватись до конкурентної боротьби, але з часом може і конкурувати.

Значимість застосування стилів індивідуальної поведінки особистості зосереджена нижче в таблиці і вказує на вірогідність застосування у конфлікті того чи, іншого стилю поведінки.

Таблиця факторної ваги / F / стилів поведінки
перший стовбчик - оптимальний індивідуальний стиль
другий стовбчик - скоректований індивідуальний стиль

№ типології особистості	:конкуренція :	:співробітництво :	:компроміс :	:приспособлення :	:ухилення :
1	0,18 0,42	0,25 0,14	0,24 0,28	0,12 0,14	0,21 0,2
2	0,23 0,375	0,17 0,5	0,22 0,125	0,22 -	0,15 -
3	0,29 0,33	0,13 0,33	0,16 0,17	0,22 -	0,19 0,17
4	0,21 0,375	0,15 0,15	0,24 0,25	0,21 -	0,24 0,25
5	0,2 0,28	0,17 0,14	0,26 0,42	0,2 0,14	0,17 0,2
6	0,31 0,2	0,28 0,2	- 0,4	0,17 -	0,24 0,2
7	0,2 0,2	0,3 0,4	0,4 0,4	- -	0,1 -
8	0,4 0,2	0,1 0,6	- 0,2	0,2 -	0,3 -
9	0,16 0,2	0,14 0,2	0,3 0,2	0,16 0,2	0,24 0,2
10	0,15 -	0,2 0,25	0,15 0,25	0,17 0,25	0,33 0,25
11	0,2 0,57	0,15 0,14	0,35 0,14	0,15 0,01	0,15 0,14
12	0,1 0,5	0,15 0,125	0,24 0,24	0,28 -	0,21 0,125
13	0,23 0,44	0,4 0,14	0,16 0,14	0,21 0,125	0,33 0,14
14	0,18 0,25	0,24 0,25	0,14 0,25	0,21 0,125	0,23 0,125
15	0,21 0,28	0,13 0,14	0,21 0,28	0,23 0,14	0,2 0,14
16	0,16 0,28	0,1 0,28	0,18 0,28	0,28 -	0,29 0,16

Охарактеризувавши таким чином стиль поведінки кожного типу особистості, за даними дослідження, були встановлені складові елементи моделі подолання міжособистісних конфліктів, яка містила в собі: - стратегію; - тактику; - методи; - шляхи; та наслідки.

<u>Стратегія</u>	<u>Тактика</u>	<u>Методи</u>
масштаб	масштаб	/як засоби/
/загальний	/позиційний/	прийоми,
термін/	термін	заходи
/довгостроковий/	/короткостроковий/	розв'язання

Шляхи
конструктивні,
деструктивні.

наслідки:

1/ для стану самого конфлікту:

Вирішення конфліктів: а/ повне обопільне, б/ часткове обопільне, в/ повне одностороннє, г/ часткове одностороннє.

Розв'язання конфліктів: а/ трансформація в інший конфлікт, б/ перехід в іншу конфліктну ситуацію, в/ тимчасове знищення конфлікту /вилучення одного з його учасників/, г/ затухання конфлікту, д/ знищення конфлікту, е/ знищення або зникнення об'єкту конфлікту.

Загострення конфлікту: а/ збереження протистояння, б/ активні дії конфліктуючої сторони та досягнення тільки своєї мети.

2/ безпосередньо для особистості:

Вихід з конфлікту: а/ повний, б/ частковий, в/ ситуативний,

3/ для стану організаційних структур

Для керівництва: а/ зміна лідера; б/ призначення нового; в/ колишній керівник став "козлом відпущення.

Для підлеглих: а/ зміна лідерів; б/ утворення мікрогруп; в/ перерозподіл сфер впливу; г/ вилучення інакомислячих; д/ поляризація думок і настроїв.

Дослідження визначило розбіжність між двома поняттями: вирішення і розв'язання конфліктів.

Під вирішенням конфліктів ми розуміємо його вирішення з повним знищенням протиріч сторін. Під розв'язанням - не остаточне його вирішення, а шлях або співпраця на цьому шляху, тому що має місце зворотність конфлікту, тобто його виникнення повторно. Таким чином, для визначення ступеня спроможності/вирішення, розв'язання або загострення/подолання конфліктного протистояння були вивчені настанови його учасників, які суттєво впливали на цей процес. Також визначалась факторна вага / F / кожної настанови типології особистостей, класифікація яких наведена в таблиці.

Таблиця факторної ваги / F / настанов та вірогідності їх застосування при подоланні міжособистісних конфліктів.

Настанова	Відстоювати свою точку зору	Прийти до злагоди	Якщо я прав відстоюю свою точку зору	Наполегливість	Помук компромісного рішення проблем	Поступитись намаганням опонента	Прийти до згоди, відстоюючи свою точку зору	Якщо я слабкий поступлюсь	Фізичне вирішення конфлікту / бійка/	Перевести гостру суперечку в жарг
1	0,35	0,35	0,02	0,11	0,02	0,1	-	0,02	0,02	-
2	0,38	0,46	-	-	0,03	0,08	-	-	-	0,03
3	0,64	0,1	-	0,1	-	0,05	0,07	-	-	-
4	-	0,25	0,5	-	-	-	-	-	-	-
5	0,33	0,4	-	0,09	-	0,12	0,03	-	-	0,03
6	0,3	0,7	-	-	-	-	-	-	-	-
7	0,33	0,33	-	-	0,33	-	-	-	-	-
8	-	0,5	-	-	0,25	0,25	-	-	-	-
9	0,35	0,35	-	-	-	0,30	-	-	-	-
10	-	0,52	-	0,07	-	0,2	0,07	-	-	-
11	0,5	0,17	-	0,17	-	0,16	-	-	-	-
12	0,27	0,36	-	0,09	-	0,18	-	-	-	-
13	0,59	0,41	-	-	-	-	-	-	-	-
14	0,21	0,68	-	0,04	-	0,07	-	-	-	-
15	0,5	0,35	0,05	-	-	0,1	-	-	-	-
16	0,42	0,42	-	0,05	-	0,05	-	-	-	-

Таким чином, беручи до уваги настанови які спроможні заігострити конфлікт / замість його розв'язання/дослідження дозволило визначити типи особистостей з якими буде важко вирішувати конфлікти.

Перш за все це: Владно-лідруючий з активно-домінуючими рисами. Владно-лідруючий із залежно-співпрацюючими рисами. Незалежно-домінуючий з активно-домінуючими рисами. Незалежно-домінуючий із залежно-співпрацюючими рисами. Співпрацюючий - конвенціональний з активно-домінуючими рисами. Відповідально-великодушний з активно-домінуючими рисами. Відповідально-великодушний із залежно-співпрацюючими рисами.

До вирішення конфліктів більш схильні такі типи особистостей, як Владно-лідруючий з активно-домінуючими рисами / зберігаючий певну стабільність між активністю і співробітництвом/. Прямолинійно-агресивний із залежно-співпрацюючими рисами здатний швидше йти на вирішення між загостренням конфліктів. Недовірливо-скептичний із залежно-співпрацюючими рисами практично завжди спроможен йти на конструктивний діалог. Покірливо-сором'язливий із залежно-співпрацюючими рисами, практично завжди спрямований вирішити конфлікт. У співпрацюючого-конвенціонального із залежно-співпрацюючими рисами переважають настанови пошуку вирішення конфлікту.

Враховуючи нюанси поведінки особистостей, дії яких спрямовані на досягнення позитивного результату, вирішення конфлікту буде залежати від таких складових як:

1. Нас танови на його безпосереднє вирішення.
2. Бажання самих учасників йти на конструктивний діалог.
3. Оточуючих обставин сприяючих реалізації настанов, бажань, мотивів і т.ін.
4. Активності в пошуку засобу вирішення конфліктів і впевненому просуванню вперед до цього шляху.
5. Корекція дій.

Аналізуючи наслідки конфліктів, дослідження дало змогу зробити певні висновки про їх вплив на стан людини, в якому вона перебуває після конфлікту. Саме головне, що загалом всі опоненти виходячи з конфлікту прагнуть до налагодження добрих стосунків при збереженні деякого негатизму у почуттях.

Для суттєвого зниження конфліктогенності військових підрозділів, налагодження стосунків між військовослужбовцями в дослідженні постало питання розгляду міжособистісної сумісності.

Сумісність визначалась нами з точки зору структурного підходу, який орієнтований на пошук оптимальних сполучень характеристик членів групи. Аналіз фактів показав, що сумісність виступає як подібність / схожість/ або як різність / контраст/ характеристик партнерів. За даними дослідження визначалась психо-фізіологічне, психологічна, соціально-психологічна сумісність і як практичний бік цієї проблеми створювались таблиці міжособистісної сумісності, які дозволять/ при комплектуванні підрозділів таким чином/ знизить рівень конфліктності і створити умови підвищення спрацьованості / як важливого чинника поліпшення вишколу військ/.

У заключенні підбито підсумки дослідження результати якого підтвердили висунуту гіпотезу та положення, що винесені на захист.

Розглянуті перспективи подальшої розробки проблеми.

Результати дослідження дозволили зробити такі висновки:

1. Проблема стилю індивідуальної поведінки особистості найбільше висвітлена через психо-фізіологічні особливості людей і найменше розроблена в плані поведінки індивіда у міжособистісних конфліктах через вплив суб"єктивних і об"єктивних чинників перебігу конфліктних подій.

2. Психологічними особливостями стилю індивідуальної поведінки були визначені: - типологія особистості, як комплекс індивідуально-психологічних якостей людини;

- відмінність потреб і настанов у досягненні мети, яка визначає власну притаманність стилю поведінки кожній особі;

- своєрідність сприйняття і відображення групових норм, ціннісних орієнтацій, певних функцій;

- різна ступінь усвідомлення свого особистого статусу.

3. Специфічність характеру перебігу конфліктних подій у військовому середовищі загалом визначається трьома складовими:

- типом військово-професійної діяльності;

- станом формальних і неформальних стосунків;

- станом взаємовідносин у позаслужбовий час.

4. Визначені шляхи формування стилю індивідуальної поведінки особистості у конфлікті при взаємодії з оточуючим середовищем, які спрямували активність людини на оптимальне поєднання власних бажань, цілей та умов конфліктного протистояння.

5. Розроблена загальна модель подолання міжособистісних конфліктів, яка висвітлює власні стратегію, тактику, шляхи та засоби розв'язання конфліктів, визначаючи наслідки для самого стану конфлікту, організаційних структур і безпосередньо особистості.

Результати дослідження доцільно застосовувати/використовувати/ у практичній роботі військових психологів, вихователів різних рівнів та командирів і начальників працюючих з особовим складом.

Організуючи навчання з проблем конфліктології у військових підрозділах необхідно застосувати як теоретичні положення дисертації, так практичну спрямованість її, формуючи знання, навички і вміння визначаючи, запобігаючи, а при певних умовах поліпшуючи розв'язання конфліктів.

Головні положення дисертації принесуть певну користь при атестації та доборі фахівців - психологів, вихователів, підвищенні їх кваліфікації.

Подальший розвиток цієї проблеми ми вбачаємо в: -

- проведенні системних досліджень у Збройних Силах з приводу запобігання, профілактики та розв'язання конфліктів, як негативних явищ;

- дослідженні внутрішньо-особистісних групових і міжгрупових конфліктів та способів їх розв'язання;

- розгляді цієї проблеми як, складової частини системи виховання і управління людьми у повсякденній діяльності;

- дослідженні внутрішньоособистісного конфлікту, передуючого міжособистісному.

Основні положення дисертації відображені в таких публікаціях:

1. Природа, феноменологія та динаміка конфліктів у сучасному світі / тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції. 19-21 жовтня 1993р. Частина II. Чернівці 1993.- с.110-114.

2. Проблеми конфлікту в військовому середовищі. Матеріали та тези третьої міжнародної науково-практичної конференції " Конфлікти в суспільстві: діагностика і профілактика". За ред. Пірен М.І., Зельницького А.М. та ін. 17-20 травня 1996 року Київ-Черновці. - с. 73-78.

3. Психологічні проблеми конфліктів у військових підрозділах . Тези доповідей першої науково-практичної конференції слухачів. - К.: Друк. КВГІ, 1995.- с.48-56.

4. Конфлікт: поразка чи перемога? // Військо України № 5, 1996.

ЛІБ ім. В. Стефаника
АН України

MAKAREVICH Alexander Platonovich

"STYLE OF INDIVIDUAL BEHAVIOUR OF SERVICEMEN
IN INTERPERSONAL CONFLICTS"

Ph.D. thesis in speciality 19.00.01 - General Psychology,
History of Psychology.

Kiev University named after Taras Shevchenko, Kiev, 1996.

Style of individual behaviour of servicemen in interpersonal conflicts was under investigation. The applicant carried out his variant of personality typology, the model of conflict decision, the chart of interpersonal cohesiveness. He also determined the attitudes aimed at overcoming of conflicts.

Key words: interpersonal conflict, opposite sides (opponents), style of behaviour, conflict decision, solving, instructions, cohesiveness.

МАКАРЕВИЧ Александр Платонович

" Стил індивідуального поведіння військовослужащих
в міжличностних конфліктах "

Дисертація на соискание ученої ступені кандидата психологічних наук по спеціальності 19.00.01 - загальна психологія, історія психології.

Київський університет ім. Тараса Шевченка, Київ, 1996 год.

Вивчається стиль індивідуального поведіння військовослужащих в міжличностних конфліктах. Розроблена типологія особистості, модель розв'язання конфліктів, визначені установки, що сприяють подоланню конфліктів, створена таблиця міжличностної сумісності.

Ключові слова: міжособистісний конфлікт, протидіючі сторони, стиль поведінки, конфлікт, вирішення, розв'язання конфліктів, настанови, сумісність.

Підп. до друку 23.05.98. Формат 80×84^{1/16}.
Папір друк. № 1. Спосіб друку офсетний. Умовн. друк. арк. 1,16.
Умовн. фарбо-відб. 4,17. Обл.-вид. арк. 20.
Тираж 100. Зам. № 6-2043.

Фірма «ВІПОЛ»
252151, Київ, вул. Волинська, 60.

436434

